

Poštnina plačana v gotovini.

ŽAR

5 — 1932 — III

DIJAŠKI
LEPOSLOVNI
LIST

List izdaja prof. Gnjezda Franc, za srednješolsko organizacijo »Žar« na drž. klasični gimnaziji.

Odgovorni urednik prof. Gnjezda Franc. — Uredniški konzorcij: upravni urednik, Starè Egon; uredniki: Dolinar F., Kastelec J., Truhlař K., Žabkar J.

Tiskarna »Slovenija«, (predst. A. Kolman), Ljubljana, Wolfova ulica šte. 1.

Vsebina

Ivan Cankar

J. / Kip na grobu

Vinko Vipotnik / Večerno otožje

Benjamin / Daritev, Spomin, Predpomlad, Pomlad

L. / Deklica pri oknu

Ladko Truhlař / Cigan

Ladko Truhlař / Mrtve luči

Marij Jegovec / Odlomek iz velikega mesta

Valkun Belopoljski / Krik iz temine

Emil Gabrovšek / Nepozabni

Jože B. Žabkar / Štiri smeri v slikarstvu

Valkun Belopoljski / Bolne duše

Vinko Vipotnik / Sneg

Književna poročila: Selma Lagerlöf, Zgodba o blaznem Gunnarju

Cene Logar

Lenček Lado / Gledališki kotiček

LISTNICA UPRAVNIŠTVA.

Vse naročnike in člane, ki še niso poravnali naročnine, prosimo, da to store čimprej.

Vse reklamacije in prošnje je treba nasloviti na društveni odbor, na državni klasični gimnaziji v Ljubljani.

Cena letnika znaša 30 Din ozir. 35 Din s poštnino.

Čekovni račun pri poštni hranilnici 16046.

V zalogi je še nekaj lanskih letnikov vezanih ter nekaj posameznih števil (vse številke razen prve in druge 20 Din).

Kdor pridobi pet solidnih naročnikov, dobi list zastonj! — Podrobne informacije dobite pri osrednjem odboru na drž. klasični gimnaziji v Ljubljani.

ŽAR

DIJAŠKI LEPOSLOVNI LIST NA DRŽAVNI KLASIČNI GIMNAZIJI V LJUBLJANI

LETO III.

JANUAR 1932

ŠTEV. 5

Ivan Cankar.

(Ob dijaški predstavi »Hlapcev« v ljubljanskem gledališču.)

Kakor je Prešeren simbol naše narodne moči in življenske polnosti, tako je Cankar simbol našega trpljenja. Ljubezen, ki kakor svetniški sij ožarja njegovo delo in neomajna vera v zmago dobrega in najboljšega v narodu nad hlapčevstvom in rodoljubstvom, sta se v Cankarju izkristalizirala v eno samo pesem neskončnega hrepenenja, brezplodnega iskanja in trpkega obupa. Nad vso bedo in bridkostjo pa se vendar sladko smehlja njegov zadnji obraz — nadenj se sklanja žena; ime ji je Življenje, Mladost, Ljubezen.

Vera v življenje, ki mora vzkliti, ker ga vsi z najglobljimi željami srca zahtevamo in hočemo — to je osrednja misel Cankarjevega dela. Zato bo ohranilo svoj pomen preko svoje dobe stoletja poslej za narod in človeštvo sploh.

Narod — kolikokrat je Cankar z grenko ljubeznijo pisal o njem! Kolikokrat je zavihtel svoj bič nad hlapci, rojenimi za hlapčevanje, in nad rodoljubi, gosposkimi suknjami in Kantorji! Proti vsemu slabemu v narodu se je boril in hkrati trpel, z mučeniško močjo je vniknil do zadnjih korenin zla in nesreče v sebi in v drugih in je trgal iz dna srca vse tisto, kar bi utegnilo uničiti srečo in ovreči izpolnitev zlatih sanj — iz dna srca je trgal korenine zla, pa čeprav ostane na njih kaplja tople, rdeče krvi, čeprav boli srce in se upira roka, ko biča, pa bi rada tolažila in lečila: zlo mora iz duše, ljuljka mora iz pšenice, v žitnice gre samo kleno, zrelo zrnje. Cankar je imel vedno pred očmi narod, zdrav in svoboden, poln moči in življenja poln, vedno je sanjal o njem, ali tako lepe so bile te sanje, da jih ni dosanjal nikoli.

Vsak veliki genij pa nosi v sebi splošno človeško boleost. Tudi Cankarju ni Bog prizanesel, tudi Cankar je moral z grenkostjo v duši občutiti razdvojenost dobe. Njegova velika ljubezen do vseh trpečih, ubogih in majhnih se je spojila z ljubeznijo do naroda — kajti velika srca so za dvoje ljubezni premajhna — v eno. S tem je Cankarjeva misel ostala enotna, pa je vendar zajela vase vse iskanje ranjenega človeškega srca.

Narodnost in človečanstvo, narod in zemljo — vse je poljubil Cankar s svojo razbolelo pesmijo, vse je objel s svojimi trudnimi očmi, vsem je oznanil evangelij Življenja, Mladosti in Ljubezni, mimo vseh hlapcev je šel ubogi Kurent in je igral in igral. —

Glej, že se je razlila jutranja luč preko neba, že je prijel Dioniz Jacinto za belo roko, že je zazvonilo k veliki maši —

vstani, naš veliki Popotnik, in pelji ubogega bebca Martina preko polj, da bosta našla Njega samega in mu vse, prav vse po-
tožila ...

J. / Kip na grobu.

V prebeli
kamen je prelito tvoje telo,
tvoj vitki stas, vsi tvoji gibi,
obraz, neprenehoma zroč
proti vzhodnim žarenjem.

V nekem svetlem jutru so ti plameni
solnčni izžgali oči,
zdaj ne moreš več videti, če hribi
žaré in če so zvezde in sinje nebo.

To vse je za nas.
Tebi bije zdaj drug, večni čas —
zdaj se bojim globin, ki ti jih zre okó.
Sredi našega solнца in naših dni
si večno v zamaknjenosti,
v globini božje noči
onostranstva.

Strme poslušam iz ust nepremičnih
vekomaj se ponavljajoči:
amen, amen!

Vipotnik Vinko / Večerno otožje.

V meni je tiho.

Kot da se preliwa srebrn val sanj pod mojim oknom, preko od
dežja razmočenih vrtov, preko sinjih cvetov, ki strme in hrepene
preko plota. Komaj se je luč ranjenega večernega neba odbila preko
zadnjih slemen v daljavi, že želim, da bi stalo božje solnce nad
borovimi gozdi, da bi prisluhnil toplim klicem, ki vejejo izpod
skrivnostnih obokov mojega srca.

Ozke, plamenaste sence so se bile sprva medlo stezale od tal do stropa, potem pa vedno močnejše in izraziteje, dokler me ni zagrnila prijetna tema.

Sam sem in šepetam si zgodbo, zgodbo iz mojih dni. Moja misel je trudna kakor jesen, moja beseda odkrita in od duše. Zdi se mi, da vas vidim, ki me poslušate. Vem, da čutite z menoj prav, mladostno, četudi je zaradi govorjene resnice že padla težka roka na naša usta. Naše misli so sklenjene, kakor bele, proti svetemu razpelu dvignjene roke. Čutim, da zažive v eno, silno polnost, le jaz se trgam od nje in padam venomer v krogotok novih, tihih iskanj.

V nedogled gre strnjena vrsta nejasnih stremljenj mlade duše. Rastó v solnce, rastó v pomlad, vse preko snovanj in kolebanj. Saj mladost je iskanje in hoče, hoče...

Nad sanjajočo vodo je zacvetel beli lokvanj. Mogoče razdehti še to noč. Nihče ne ve zanj, le suho trsje se ziblje nad njim.

Utrgal bi ga, da bi zavonjali dehtečo žalost tistih listov, ki je globlja ko jezersko dno, da bi obstali vsaj trenotek z menoj kot v zamaknjenju. Morebiti bi ostal v vas mehak, mehak spomin.

Pa saj je toliko te tihe žalosti med nami, da ni vredno govoriti o njej, ker bi postala smešna in premajhna za nas vse.

Benjamin / Daritev.

V zapuščenih katedralah so se slopi razsuli,
po vitkih obokih dež polzi,
svetniki v oknih so svoje svite zgubili,
skozi razbita stekla se veter podi.

V zapuščenih katedralah so kakor nekoč oltarji samo.
Včasi gre kdo prav trudno do njih
in zmoti tišino —

Nato pa spet dežne kaplje šumijo kakor introitus tih.

Benjamin / Spomin.

Mimo oken je v beli halji šla,
plašen krik je šel z njo —
zdaj je za okni spet trda tema
in v nemi noči je spet vse mrtvo.

Ali ta molk je strašan tako —
Nekje bije v vetru oknica ob zid,
kot bi nekdo potrkal plašno,
kot bi budil se ta molk ubit.

Mimo oken je v beli halji šla,
truden krik je šel z njo —
v vetru oknica težko loputa,
kakor bi klical me bogve kdo.

Benjamin / Predpomlad.

Topoli ihte
sredi vetrov —
Kako jih bole
te daljine,
ko jih drže
korenine
ujete pri tleh.

Gozdovi šume
sredi vetrov —
Kakor vode
preko pečine
drevesa šume
skozi vedrine
in vetra smeh.

Poljane strme
sredi vetrov —
Nad njimi zvezde,
nad njimi jasnine
svetlo gore —
Pri njih žde temine
v kalnih očeh.

Tople roke
daljnih vetrov
se mi love v lase —
Kakor bi ti prišla iz daljine
in bi v srce
mi posegla, v globine,
in bi odpela svoj svetli plašč.

Preko zemlje
vetrovi hite —
Preko oči
bele roke —
Mimo srca,
v mrtvo srce . . .

Benjamin / Pomlad.

Na vrtu raste jablana in čaka
pomladnih dni, vetrov od daljnih morij,
ko bo planilo solnce prek obzorij —
Na vrtu raste jablana in plaka:

Sokove ji je solnce izsušilo,
otrpile so v prsti korenine,
roke so trudne zbale se jasnine
in truplo se kot starki je skrivilo.

V dekletih so se beli ognji vžgali,
pomlad jih s kitami je rož ovila
in v plaščih vetri so zaplahutali.

Jaz sem drevo, ki ga je noč rodila.
Prešerni cveti v jutru so odpali —
Nobena roka po sadovih se ne bo stegnila.

L. / Deklica pri oknu.

Mirno počiva vas v lepih sanjah. Nobene luči ni nikjer, vse je tiho, kot da je vas umrla. Vetrič nalahko ziblje drevesa. Nekje se lovijo mačke in v sosednji vasi mučno zavija pes, ki mu luna ne pusti spati.

Gori v podstrešni sobici nekje na sredi vasi živi mlada deklica. V tej skrivnostni noči ne more spati. Tišina jo moti. Strah jo je senc in lune in te tišine, ki človeku kolje dušo. Vstala je in stopila k oknu. Sveži zrak ji je dvignil mlade prsi. Ozrla se je po zvezdah in mesecu, ki blodi med zvezdami, ki se mu vljudno umikajo.

V tolažbo ji je mački lov in pasji krulež v tej tihi, strahotni uri, ko se sence spreminjajo v ogabne pošasti in strahove.

Gledala je na drobne oblake, ki so se na nebu zbirali zdaj v gručo otrok, zdaj v čredo jagnjet, pa se spet razhajali kot možaki v kožuhih in kučmah in hiteli tja nekam v neskončnost.

Pogled ji je obstal na vrtu pod oknom. Rože so spale na vrtu, one rože, ki jih tako ljubi in jih s tako ljubeznijo zaliva, spe in tako neizprosno molče. Podnevi sedi med njimi in prisluškuje njihovemu šepetu in lepim bajkam, ki si jih pripovedujejo. Danes ne more spati. Srce ji je bolno in nemirno, nekaj ji manjka, kar ve, da ne bo nikoli dosegla. Kako bi mogla doseči, ko ne ve, po čem ji je srce bolno, ko ne ve, zakaj ji polje kri po mladem telesu tako kot bi hotela ven iz telesa, v svobodo.

Onega dne je šla v gozd, sama kot vedno s svojimi lepimi mislimi in sanjami. Gozd je spokojno molčal in užival solnce. Tako je bilo lepo, da si je želela umreti v tem blaženem trenutku. Naenkrat je pa lahen vetrič razburil drevje in gozd je zavzdihnil, da je deklici stisnilo srce. Od takrat je bolna in jo je strah tišine, od takrat ne more spati, od takrat stopi vsak večer k oknu svoje sobice in gleda oblake in nebo, zvezde in mesec, se čudi na vrtu rožam, da ponoči, ko bi tako potrebovala njihove prijazne besede in bajk, one tako molče.

Sedla je na okno, naslonila glavo nazaj na oknico, sklenila roke in mislila, kako je sama in o drugih dekletih; koliko jih je, ki se široko smejo in dele fantom nagljev, med smehom jim jih pripenjajo, njenega naglja ne nosi noben fant, noben fant ne hodi pod njeno okno pet.

V sanjah ga vidi; kadar je med rožami na vrtu, sedi on pri njej, kadar zaliva rože, ji on vodi roko, na polje in v gozd jo spremlja on, ki ga še ni videla, in ki sploh živel ni tak, kot živi v njeni duši. Od nikoder ga ni. Bog ve, kod hodi? Če bi prišel, ljubezni bi mu dala, rož bi mu natrgala, rdečih in belih in mu jih posula na pot, da bi varno hodil in gotovo našel stezo do njenega okna in do nje v temnih nočeh. Pri oknu bi prisluškovala njegovi pesmi in njegovemu vrisku — saj tako ljubi fantovsko pesem in vrisk v lepe poletne noči — nebu in zvezdam v pozdrav!

Spet je pogledala na oblake. Vedno več jih je bilo na nebu. Od obzorja se je plazil velikanski volk proti sredi neba, da se pridruži čredi grozotnih zveri, da gredo potem skupno iskat na vse strani pošasti, da zagrnejo zvezde in nebo. Zdrznila se je deklica, ko je videla, da se še zvezde umikajo in da bo zdaj zdaj sama ostala s svojimi težkimi sanjami. Ni mogla več gledati oblakov, tako ostudni so postali, ko so se bohotno razširjali čez in čez po nebu.

*

Mačke so se že nehale loviti in pes v soseski ni več zavijal, ko so oblaki zakrili mesec, ki je prej blodil med zvezdami.

Deklici je zdaj vse stvarstvo molčalo; ni bilo tolažbe v tej uri strahov in ostudnih pošasti, tišina ji je klala bolno dušo in ji kljuvala po razbolelem srcu.

Želela si je smrti, da bi se približala solncu in zvezdam, da bi prišla v deželo, kjer cveto rože poleti in pozimi in si tudi ponoči pripovedujejo bajke o vilah in o gozdovih, o mladosti in lepih poletnih nočeh.

Želela si je, da bi umrla poleti, ko ni ne snega in ne vetrov, ko rože cveto in ko zvezdni utrinki nosijo pozdrave iz onostranstva na zemljo.

Želela si je še, da bi se smehljala ob smrti in da bi ji mrtvi delale družbo rože v njeni podstrešni sobici, da bi sijalo solnce tiste dni lepo kot še nikoli in da bi jo prišel kropit fant, ki živi v njenih sanjah in še mnogo, mnogo si je želela. Da bi ji groba ne zasuli s težko prstjo, ampak s samimi rožami...

Še mnogo je sanjala o bajkah, o smrti s smehljajem in o rožah, tovarišicah ob smrti in v grobu in v sanjah onostranstva.

*

Že je nehal peti tam daleč nekje slavec, ko se je nebo na obzorju pordečilo in ko so se oblaki razmikali, da pripravijo pot solncu, ko se je deklica opotekla od okna.

Ladko Truhlař / Cigan.

Brez klicev s polja nema vas temni,
med mrtvim drevjem rdeče luči blestijo,
še potnika ni, ki na cesti pod noč zaihti,
vsi hrami zamaknjeni v snegu molčijo.

Veter bo utihnil sred pokojnih trat,
rdeče luči bodo v oknih otemnele,
jaz bom obstal in, kot da bi bila pomlad,
bom tiho zaigral čez poljane bele.

Ladko Truhlař / Mrtve luči.

Zdaj ni več toplih zarij nad poljano,
v pokojnih hramih medli ognji tlijo,
večerne pesmi težko v mrak drhtijo:
bel cvet je sklonil mrtev kelih v slano.

Jaz tavam sam in skrivam svojo rano.
Razkričal rad bi tajne, ki bolijo,
tem gluhim potnikom, ki v me strmijo,
pa kdo bi dal mi roko: »Pojdi z mano!«

Le Ti, Ti kličeš v noči jokajoče.
A meni zdaj so solze vse splahnele
in balzam v hramu zadehteti noče.

Ne morem peti Tvojega imena,
ne poljubiti Tvoje noge bele
in zaihteti kakor Magdalena.

Marjan Jegovec / Odlomek iz velikega mesta.

(Legenda.)

»Sprožen od skrivnih vzmeti sem prišel v mesto. V veliko mesto. Predstavljal sem si ga drugače. Predvsem pa se spominjam na doživetje, ki mi ga je povzročila slika v tamkajšni slikarski galeriji.

Predstavljajte si pomlad v deželi. Veliko mesto stoji namreč ob sotočju rek. — Vode so bile vsled snegov narasle. Ko sem prišel z mejnega zidu v deželo, sem iskal mlak in lokvanjev.

Od zdavnaj je v tej deželi navada, čudna navada. Spomladi iščejo v tej deželi lokvanje. Množice hodijo k naraslim rekam in zastonj iščejo široke liste, zelene in bele barve, v vodah.

Tedaj se mi je posrečilo, da sem lokvanj našel. Steblo je bilo zlomljeno, tako, da sem natančno videl vse zelene žile. Beli listi so bili umazani. (Bilo je vse to spomladi!) Ko so glasniki velikega mesta prišli do mlake in me videli, so razglasili.

»Nekdo je našel lokvanj.«

Stopil sem k poveljniku glasnikov. Sprevidel pa je poveljnik, da ne poznam šeg in običajev in zakonov tamkajšne dežele. Poklical je pisarja. Izza nedrij je izvlekel velik popisan zvezek in bral.

Vsakdo bi lahko videl, da sta si človeka pomežiknila in da so njiju oči visele na moji nepoznanosti. Pisar je namignil stražniku in je zakričal:

Ti si le nekdo, in nihče tvojega imena ne pozna. V zakonih naših dežel pa stoji: kogar ne poznate po imenu, ga ne poznajte po duši. Kdor ni poznan po duši in ni njegovo ime vpisano v seznamih naših dežel, je nepoznan po delih. Dela so, za katerimi se skrivajo nepoznanci. Nepoznan človek pa dela slabo, ker ne poznamo njegovega imena.

Nekdo pa je vzdiknil. Oči so mu bleščale. Videl je lokvanj v moji roki. Stegnil je svojo in mi iztrgal lokvanj.

Množice (katerih se je tačas toliko nabralo) so ploskale in metale svoja pokrivala v zrak. Umaknile so se moje noge njih sledovom in moral sem korakati po neizvoženi cesti.

Le počasi sem sprejemal vtise velikega mesta. Vendar vse zakonitosti navad in običajev mesta nisem doumel. Marsikatero stvari nisem spregledal, marsikaj sem preobrnil in prepisal.

Opazil sem, da je v mestu navada, ki se mi je kazala spočetka simpatična. Skoraj v vsaki hiši (tako imenujejo v mestu zgradbe, pri nas pravimo hiši dom) imajo knjižnico. V več hiš sem bil povabljen na obisk.

Sprejemne sobe, poslikane v najrazličnejših barvah, eksotične rastline. V tem rastlinjaku imajo torej knjige.

Vedno sem h knjigam pristopil počasi. Da ne bo zamere, opozorim, da so bile knjige vezane v usnje in da je večina imela zlato obrezo.

Tisti čas sta izšli v mestu dve knjigi. Naslova prve, ki je bila obče brana, več ne vem. Da ne pozabim tale slučaj. Ko sem se vračal v svojo zgradbo, so pod oknom prepevali fantje. (Tedaj sem nosil v duši podobo petja, čistega fluida, belih pramenov ton-skih luči). Ko sem jaz pel, (zdaj več ne pojem), ko smo peli mi, smo vso težino dnevne odmaknjenosti prepustili lahnim sencam topeče se noči. Ko sem poslušal zvoke te pesmi, so zginevali in končno preminili sledovi pesmi. Grozotno je vdarjala v noč brez-zoba čeljust povešenih popevk.

Ta pesem, ki so jo peli ti fantje, ni bila natisnjena v zbirki, o kateri bom govoril zdaj. Bral je skoraj nihče ni, vezana ni bila. Ime pisatelja sem si zapomnil.

V mestu je bila navada, da so se bali mladih ljudi. Najhujši strah pa je bil duh. Govorili so, da se prikazuje, trka, govorili so o znamenjih duha. Taki mladi ljudje so imeli svojo navado. Umirali so v podstrešnicah in pisali pesmi. Vse duše mladih ljudi so bile podstrešnice, čisto stisnjene ob stropih nad navpičnimi stenami so iskale oken. Tako je umrl tudi pesnik, o čigar zbirki govorim. Pisal je:

Blažena odmaknjenost, sveto trpljenje, samotna zapuščenost.

Ljubil sem, pa sem spregledel, da se ljudje poznajo in sem nehal ljubiti.

Iščem stvari, ki je ne bom nikdar spoznal. Kličem jo kje je. V ničesu sem obstal.

Tako je pisal. Besed nisem prenesel na svoje življenje in nisem pil iz žil sesušenih, žalostnih rok. Vso težo besednih simbolov in stavčnih krogov pa sem nosil v sebi, zakrito, zaprto v neizbežnem izbegavanju, da bi pogledal v oko resnice.

Da izbegaval sem resnico. To so ljudje iz mesta razumeli po svoje. Nekaj jih je mučila ta misel. Misel spoznanja in odmaknjenosti. Tolmačili so jo: Večne igre resničnosti in pojmov ne boš nikdar spoznal in pretehtal. Zato nikar ne išči resnice, ne išči pravice, ne išči lepote. Dvignili so palec in z izumetničeno kretnjo rekali: Ti sam si vse. (Tega nisem verjel, kako naj bi bil to, kar sem iskal. Prebivalce mest pa ni sililo proč od iskanja spoznanje samo. Preč jih je silila posvetnost. Postavili so občeveljavno merilo, ki so ga odobrile vse evropske države, merilo, čigar tla in os so napuh. Osnovni tip so razdelili na manjše zareze. Na križiščih cest so imeli lesene palice, se pred nje postavljali in zapisovali svojo velikost.) Za vsakega imamo mero pravičnosti. Položi v skledico svoja dela, v drugo ti mi pokažemo naša in povedali ti bomo ali si kreposten. Tega, da bi se ravnal po drugih, že davno nisem mogel, da bi primerjal svojo bolečino ob slasti drugih, nisem hotel. Vedel sem, da ljudi ob spoznavanju resnice navdaja sla, navdaja veselje. Moja misel bi bila v toliko pogrešena, ker sem ob spoznavanju čutil bolečino neumevanja večnih pojmov, kroglo teka življenja, neutrudnega pehanja v smrt. To mi bi marsikdo očital. Hotel sem večnega teka, večnega približevanja in odmikanja. (Tedaj sem hotel vse zamujeno nadomestiti.) Prihajale so mi misli. Svojo mero ureži po svojih merilih. Še danes se sprašujem, kako sem do tega stavka prišel. Jaz, ki sem zametal vsako merjenje kot ga izvršujejo človeški sodniki in prepisujejo stopnje veličasti. Drugih meril nisem maral, sam nisem mogel biti. Marsikdo mi bo mogoče dokazoval napačnost teh sklepanj, vendar jaz sem tako mislil, in mislim, da ne prvi.

Da bi zdaj pozabil bolečino pri svoji nemoči. Ne. Čutim, da sem prilil čistega olja. (Vendar, v tem trenutku se mi odpira tisoč novih ugank.) Čutim bolečino. Vedno tvegam in sem vesel svoje stave. Ne sprašuj me za vašimi merili, ki ne stoje za moža visoko. Večnih silnic, nedosežnega cilja hočem. Čim bi dosegel spoznanje vsega, (to je moja bolečina, da ne morem) bi bil tega vesel. Da bi imel spoznanje samo, zmožnost vsega in popolnega spoznanja! Nimam. Zato se mi majhni zdijo ljudje, ki mislijo, da taka spoznanja umejo. V tem je bistvo meščanstva.

V Velikem mestu niso razumeli mojih sklepov. Stavljali so najrazličnejša vprašanja. Vprašaja svojemu življenju pa niso pripisali.

Vse te stvari sem pripovedoval mlademu umetniku. In sedaj pridem do dogodka v slikarski galeriji.

Opazoval sem, da sem v mestu tujec in da krivda o izreku drž. pravnika »tujec nekdo« še ni končana. Lokvanj, ki sem ga jaz našel, so v hermetično zaprti steklenici obdržali v muzeju. Ogled

je bil vsem dovoljen. Po mestu se je zvedelo, da lokvanj znova brsti. Neki pesnik mu je celo posvetil pesem. Bistva lokvanjeve beline ni zadel, opeval je le zelene, široke liste.

Tujstvo v mestu mi je razplet dejavnosti le oviralo. Počasi se mi je začelo dozdevati in do dogodka v galeriji sem bil trdno o tem prepričan, da ljudje kažejo drug drugemu drugačne, nesvoje, izposojene obraze. To dejstvo me je strgalo in šele v razmotrivanjih o meri in cilju življenja sem našel utehe.

Zazdelo se mi je, da so meščanski ljudje v sestavu zemskega življenja nujni. Na vsako okrnjenost kjerkoli pa težko pristanem. Da bi res bili ljudje mere človeških kreposti. Dokazal sem si, da to ne more biti res, pač pa, da je krepost mera ljudi.

Z umetnikom sva prišla v galerijo.

Po njegovem nasvetu sem prosil za sprejem v meščanstvo, to pomeni, da ne bi bil več tujec. Stvar ravno teče in pri prihodnji seji občinskega odbora bo igralavažno vlogo. Baje se je proti mojemu sprejemu osnovala stranka čistih meščanov.

V mestu sem bil tujec. To je, primanjkovalo mi je tople domačnosti, prijateljstva. To sem si hotel pridobiti. Zato je vsa zunanja forma sprejema zgubila v mojih očeh oni zadovoljivi sijaj. Zahteval sem, da me ne sprejmejo. Naletel sem na odpor. Hoteli so me sprejeti. Hoteli so me za merilo.

Prijatelja nisem našel. O tem je dolga zgodba, ki je ne bom pripovedoval. Dovolj je, da veste, da sem bil sam. Vse moje premišljanje je imelo sedaj edini cilj, da svojo samoto tudi utemeljim.

Stopil sem v dvorano potiho.

Polomljeni krucifiksi, žalostne matere božje vse v čudnih (z današnjimi izrazi) oblikah polnih duha, zahrepenjenih in žalostnih. Okna so bila pregrnjena z zavesami. Le skozi posamne presledke se je sipala luč. V mistični praznoti iztegnjene in visoke dvorane sem se zdel majhen.

Umetnik je ostal v prvem nadstropju in razkazoval neki družbi svoja dela.

Odkril sem prvo sliko. Podpisa umetnika ne pomnim. Bil je estetski obraz z usahlimi lici in povešenimi ličnimi kostmi. Z čela in ustne je sijala borbenost in vdanost obenem. Bilo je spoznanje.

Tedaj sem se naslonil na okvir. Večeralo se je in bilo še bolj temno.

Tedaj sem pesnika, ki je v podstrešnici umrl, spreumel. Mogel sem biti sam.

Vse te zapiske sem prepisal iz papirjev človeka, ki ga že dolgo poznam, spreumel ga pa še nisem. Rokopis je mnogokrat pretrgan. Stavki razsejani vsepovsod. Ko sem se za pisatelja podrobneje zanimal, sem izvedel, da je izdal svojo misel, ker jo je dal natisniti.

Volkun Belopoljski / Bolne duše.

Draga, jaz sem slutil tvoj korak,
ki je brzel v večerni mrak.
Draga, jaz sem čutil tvoj pogled
in v srcu ranjenem trepet.
Draga, ko spoznal sem tvoj migljaj,
izginil z ust mi je smehlaj.

Jaz bom olja novega nalil,
v svetilki novi stenj privil.
Pa bom, draga, svetlo luč prižgal
in kot čuvaj v mrakovih stal.
Ko boš, draga, gledala v temó,
ti v duši bo lahkó, lahkó...

Emil Gabrovšek / Nepozabni.

Mladosti spominov žarne
cvetice sem v vazo del,
da v čase burne, viharne
njih žar bo tebi duhtel.

Ta vaza je pesem mi mlada,
prekrasne so cvetke njé:
tam smeh je mladosti in nada
in tukaj njene solzé...

Tam cvetke so žarke, ki zbral sem
od tistih rdečih jih rož,
ki tebi jih davno že dal sem...
Mordà jih zdaj vzela boš...

Mordà se srcé ti vname
za pesem to v tistih dneh,
ko davno že zate in zame
utihne mladosti smeh.

Mordà le boš moje zazrla
mladosti obraz solzán,
ko bodo nad mano zaprla
se vrata v grob hladán...

Jože B. Žabkar / Štiri smeri v slikarstvu.

Res je, da bi bil pravičnejši naslov: Štiri smeri v likovni umetnosti, toda radi večje jasnosti sem si izbral izmed njenih treh panog samo slikarstvo. O vsaki teh štirih smeri se da govoriti tudi o kiparstvu in stavbarstvu, toda le v višjem, poduhovljenem smislu. Ker pa ni moj namen globokoumno razpravljati, ampak prej samo poročati, sem izbral slikarstvo. Poleg tega se mi zdi, da je slikarstvo danes od vseh treh panog najbolj prominentno, medtem ko arhitektura šele v zadnjem času zopet pridobiva svoje mesto v likovni umetnosti in to po oni periodi, ki jo je hotela osamosvojiti od ostalih dveh sester.

Poudarjam, da poznanje teh štirih smeri nikakor ni važno za razumevanje umetnin in spričo današnjega eklekticizma morda ni niti posebno koristno. Napisal bom kljub temu nekaj besed, da z njimi osvetlim pojave teh štirih smeri. Mnogo se namreč meče danes izrazov sem in tja, pa mnogo ljudi je, ki ne vedo popolnoma določno, kaj pomenijo.

Zadnja desetletja se je največ govorilo o impresionizmu in ekspresionizmu. Kakor pa bom kmalu pokazal, sta ti dve smeri le ekstrema dveh glavnih, namreč naturalizma in idealizma. Če hočemo objeti vso umetnost vseh časov, moramo oblikovati štiri pojme, razlikovati štiri smeri: ekspresionizem, idealizem, naturalizem in impresionizem. Bistvo teh štirih smeri bomo takoj spoznali. Vprašajmo se: za kaj gre? Ali za tehniko, kako je slika naslikana? Ali za stil in podobne zunanje stvari? Gotovo igra vse to svojo ulogo, ker vsaka notranjost se izraža na zunaj. A glavno za kar gre, je umetniški svetovni nazor. Vprašanja tehnike, stila, so tudi važna, a bistvena niso. Bistvo vsake teh smeri je duševno, je umetniški svetovni nazor. Res je, da impresionist drugače slika kot ekspresionist, a važno je predvsem, da hoče impresionist nekaj povsem drugega kot ekspresionist. Kaj hoče eden in drugi, bom povedal v naslednjih odstavkih.

Naturalizem, lahko bi imenovali to strujo tudi realizem ali verizem, stremi predvsem za zvestim podajanjem narave. Najvišji cilj je podajanje narave, kakršna je, človeka, njegovega življenja, kakršno je. Poudarjam pa, da je naturalizem mogoč tudi tam, kjer ni dosežena le zvesta slika, ampak vse kaj drugega. Veliki duhovi se ne morejo omejiti na golo podajanje. Duhovni svet je, ki oplemenituje Dürerjeve slike. In vendar je bil ravno Dürer trdno prepričan, da je zvesto podajanje narave glavni cilj umetnosti.

Ravno narobe je pri idealizmu. Tu ni cilj podajanje narave take kot je. Grde in nepopolne stvari, ki jih srečavamo v življenju in naravi, nimajo pravice do umetniškega oblikovanja. Le to velja, kar je vzvišeno, plemenito, lepo. Ker pa srečavamo v življenju vzvišeno, plemenito in lepo zelo okrnjeno in z zemeljskim prahom prekrito, je cilj idealistov v tem, da gredo preko in

nad naravo, v idealizacijo, v poduhovljenje resničnih stvari. — V tej zvezi omenim stilizacijo. Stilizacija je obenem vedno idealizacija. Na objektu, ki ga oblikuje, ne išče individualnih znakov, ampak tipične. Nikdar pa ne prevladujejo principi danega objekta, ampak redno kaki drugi: princip dekoracije, monumentalnosti itd.

Kot sem že omenil sta ekspresionizem in impresionizem ekstrema idealizma oz. naturalizma. Če ju razumemo kot ekstrema, kot skrajno stopnjevanje onih praoblik — da se tako izrazim — nam ne bo težko doumeti ju. Ekspresionizem se dviga nad idealizmom, v smeri proti nebu, impresionizem pa leži pod naturalizmom, v smeri proti zemlji.

Impresionizem pravi: Ne zadošča mi metoda naturalizma. Res je, da naturalisti študirajo naravo na mestu. Toda potem gredo v atelje in sestavijo iz različnih vtisov, ki so jih prejeli od enega in istega objekta, s trdom sliko. Mogoče je naravi res podobna, a nikdar nima one presenetljive resničnosti, svežosti vtisa, ki ga sprejememo neposredno od nje. Če hočem podati naravo tako kot je v resnici, jo moram zgrabiti v trenutku. Kajti neprenehoma menjava svoj obraz, nikdar ni enaka. V luči in zraku trepetja, vsak trenutek je drugačen. In samo v trenutnem vtisu (impressio) je resničnost.

In ekspresionizem pravi v svoji skrajnosti: Ne zadošča mi idealizacija narave. Več hočem. Bistvo stvari je samo v duhovnem in duševnem. Narava in njeno podajanje je popolnoma postranska stvar. Samo izraz (expressio) hočem dati, izraz, v katerem se javlja bistvo. Umetnost mora učinkovati s tem, da stopnjuje duševne vrednote v koncentriran izraz. Tako nam govori duša sama, duh sam. Naloga umetnosti je podati ekstrakt gotovega pojava.

Večina ekspresionistov se sicer omejuje na slikanje ljudi, kar je po povedanem lahko razumeti, vendar pravilo to ni. Pomembni ekspresionisti so prenesli princip na mrtvo prirodo. Vincent van Gogh je dosegel s stopnjevanjem izraza mrtve prirode svojevrsten, demonski učinek. Po mojem mnenju umetnik sploh ne more doseči cilja z golim posnemanjem narave niti takrat, ko ni njegov cilj nič drugega kot njeno posnemanje. Kajti narava učinkuje z neizmerno mnogimi vtisi na človeka, slikarju pa so na razpolago le oblike in barve. Če hoče doseči resnični vtis narave, mora uporabiti druga sredstva, mora svoja stopnjevat, oblikam in barvam dajati koncentriran izraz. In s tem je pravzaprav že dana osnovna misel ekspresionizma.

Citiral bom mesto iz van Goghovega pisma. Iz citata se jasno razvidi princip ekspresionizma in je posebno zanimiv, ker govori tudi o pomenu barve v ekspresionističnem slikarstvu: »Mesto, da bi podal natančno to, kar vidim pred seboj, postopam z barvo samovoljno. Predvsem hočem doseči močan vtis... Misli si, da slikam prijatelja umetnika. Mož je plavolasec. Najprej ga naslikam takega kakršen je, kolikor mogoče natančno; toda to je samo začetek.

Slika s tem še ni gotova. Sedaj začnem poljubno kolorirati. Plave lase pretiram, vzamem oranžno, kromovo, medlo citronovo. Mesto banalne stene naslikam v ozadju neskončnost. Naredim jo preprosto iz najbujnejše modrine, kolikor močno jo paleta le dá. In plavolasa, osvetljena glava na modrem ozadju učinkuje kot zvezda v temnem etru.«

Stremljenje po izhodu nad naravo je skupno ekspresionizmu in idealizmu, le, da stremljenje po ekspresionizmu v čisto duhovnost in zanemari naravni objekt. Idealizem stremljenje po idealnim utelešenjem pojava, ekspresionizem za bistvom njegove pojave, za njegovim ekstraktom.

Ko smo si na jasnem glede vsebine teh pojmov, je interesantno premisliti, katera teh smeri je prvotnejša. Za površnega opazovalca je naturalizem najprvotnejši. Naturalizem je v začetku, ekspresionizem na koncu razvoja. V resnici je pa ravno narobe. Umetnost primitivnih narodov ne stremljenje v prvi vrsti za zvestim podajanjem narave. In če se spomnimo jamskih slik, torej onih iz najstarejših dob, n. pr. znane slike mamuta, ne moremo govoriti o naturalističnem pojmovanju, pač pa nam takoj pade v oči poudarjanje dolge dlake in močnih oklov, kar govori o ekspresionističnem pojmovanju. Do istega rezultata pridemo, če se ozremo po likih bogov primitivnejših narodov ali samo na naša kmečka znamenja in na končnice panjev: stremljenje ni usmerjeno v verno posnemanje narave, ampak v stopnjevanje izraz. Saj si je tudi moderni ekspresionizem v mnogih slučajih vzel za vzor umetnost primitivnih, na eni strani prirodnih narodov, na drugi naivnih kmečkih slikarjev.

Pri narodih, ki stoje na začetku zapadne kulture, pri Egipčanih, ne opažamo stremljenja po vernem posnemanju narave, marveč stremljenje po idealizaciji, ki se v pre mnogih primerih stopnjuje v ekspresionizem. Pri teh narodih, kakor tudi pri primitivnih se javlja močna naklonjenost k stilizaciji, kar nikakor ne priča naturalističnem, marveč nujno o idealističnem stremljenju. V sledečem razvoju teh narodov se sicer pojavijo naturalistične »struje«, toda le kot priboritve posameznih pomembnejših umetnikov in ne kot strnjene smeri.

Kljub temu, da preostanki pričajo o resničnosti moje trditve, se zdi na prvi pogled čudna. Če pa jo globlje premislimo, se nam bo zdela sama ob sebi umevna. Umetnost je nastala v najožji zvezi z religijo. In tako je postavljena na začetek čista duhovnost, čista duševnost. Prve naloge umetnosti so bile duhovnega značaja: nadumsko uteleševati, ustvarjati podobe (kipe) bogov, postavljati kraljem spomenike iz katerih se je moralo razvideti, da kralji niso ljudje, ampak bogovi. Ze v tem leži dejstvo, da so morale stvaritve imeti nek vzvišen, stopnjevanje izraz. Ne morem si misliti, da bi bilo stremljenje, ki je ustvarilo piramide, babilonske kraljevske palače ali tempel sonca v Mehiki, naturalistično. — Morda mi bo kdo iz nevednosti ugovarjal, češ, da umetnost ni nastala v najožji zvezi z religijo. Ne bom mu izpodbijal njegovega mnenja, ki kaže,

da se ni bližal umetnini s čutečim srcem, ne z razsodnim razumom. Tu samo to: Voltaire je dejal: Če ne bi bilo Boga, bi ga morali iznajti. Jaz dostavim: Če ne bi bilo Boga, bi ga morali iznajti, da bi mogli razjasniti bistvo umetnosti.

Še ena okolnost je, ki močno podpre trditev, da stoji na začetku razvoja umetnosti idealizem. Namreč okolnost, da je nastala večina pisav iz podob. Podobna pisava se je ponekod kmalu spremenila v znakovno, a pri Egipčanih na primer je obdržala značilnost podobne. Da je bil znak v pisavi poraben, so morali izločiti bistvo predmeta, po katerem se loči od vseh drugih. Z naturalističnim posnemanjem pa to ne bi bilo doseženo. Znak mora biti simbol stvari, ki jo označuje. In simbol je ono, kar bistvo gotove stvari ali pojma kolikor mogoče jasno izrazi.

Če stoji idealizem na začetku, se v vsem poznejšem slikarstvu neprenehoma smeri menjavajo. Tu, kakor v politiki, filozofiji in sploh v vsem življenju, deluje zakon, ki bi ga najprimerneje imenoval: zakon utrujenosti. Bolj grobo ni to nič drugega kot moda v širšem pomenu besede. Človeški duh se udeležuje nekaj časa v eni smeri, pa se je naveliča in instinktivno preskoči v nasproten ekstrem. Absolutni monarhiji sledi po revoluciji ljudovlada, materializmu idealizem. In ko se stopnjuje idealizem v umetnosti tako zelo, da je vsako nadaljnje stopnjevanje nemogoče, se vrne k naturalizmu. In ko doseže realizem postav in prizorov svoje skrajne meje, zahteva človeški duh instinktivno povratek k idealu in lepoti.

O zgodovinskem razvoju teh struj tu ne bom govoril. Omenjam le, da nista impresionizem in ekspresionizem do novejših časov nikdar bili zavedni umetniški struji. Ekspresionizem je tam, kjer sili močno čustvo, močna notranjost na dan in uničuje s svojo silo zunanje oblike, kot se je to zgodilo pri gotiki. Impresionizem, ki ne odgovarja solidnosti rokodelskih umetnin prejšnjih časov, je živel dolgo skrito življenje po skicah, ki niso bile namenjene javnosti. Prvi, ki so ga izpovedali so bili Španci in Holandci 17. stol. Vrhunec je dosegla ta prva doba impresionizma v Rembrandtu, kajti njegov način, vse svoje postave, dejanja in pokrajine obdati s čarom luči, je v bistvu enak onemu modernih impresionistov.

Meje med posameznimi teh štirih smeri so zabrisane. Druga se preliiva v drugo. Omenjam le prehod impresionizma v ekspresionizem, posebno na Francoskem. Danes živi ena smer poleg druge, ekspresionizem in naturalizem in še nova stvarnost, o kateri bom h koncu povedal nekaj misli. Tako ni danes samo v slikarstvu. Tudi v literaturi, filozofiji in politiki je očitna ta velika slabost modernega časa, ki sem jo v začetku tega sestavka imenoval eklekticizem našega časa. Poudarjam pa, da mora resnična umetnina vplivati na gledalca ne glede na to, kateri smeri pripada. Velikani v umetnosti niso nikdar služili smerem.

V povojnem času si je lastil ekspresionizem sodobnost in si domišljal, da je novodobna iznajdba. Vsak velik umetnik je do

gotove mere ekspresionist. Pri modernih ekspresionistih se je zgodilo, da so pozabili, da more učinkovati duševna oblika, sproščena vsega drugega, le tam, kjer ustvarja res velika duša. »Vsa izvežbanost v izrazu ne more nič koristiti onemu, ki nima ničesar izraziti,« pravi Schiller.

Danes je ekspresionizem, vsaj tisti formalni, več ali manj zamrl. Danes se govori o n o v i s t v a r n o s t i. Ekspresionizmu je sledil skrajni naturalizem. Nova stvarnost je reakcijski pojav. Ker pa je nemogoč enostaven povrtek k zastarelim pridobitvam impresionizma, je nastal nov način naturalizma, brez zraka, ki je ena največjih značilnosti impresionizma. Upeljalo se je obnavljanje, podajanje resničnosti do največjih potankosti, kot to opazamo pri starih holandskih mojstrih. Moj osebni utis pa je tak, da gre le za prehoden modni pojav, bolj za maniro, kot za psihološko nujnost rodu.

Še enkrat moram v tem sestavku, ki ni prinesel nič novega, pa je morda kljub temu dal komurkoli vsaj eno dobro zrno, podariti, da so velike umetniške stvaritve onstran smeri, da so najvišji vrhovi v umetnosti harmonična združitev vseh elementov. In vse drugo je le del celote, morda lep, plemenit, pa vendar del... Največji umetniki so združevali vse elemente in ravno s tem niso učinkovali samo na posameznike, ampak na vse človeštvo.

Ostrejši sem v teh zadnjih vrstah in preko poročanja grem, ki sem ga obljubil. Rabil bom Goethejeve besede: »Okus se ne more izobraževati na sredniedobrem, ampak samo na najboljšem.« Meni in vam naj bodo vodilo!

Volkun Belopoljski / Krik iz temine.

Meni so prsi pretesne za bolno srce...

Kje ste, poljane in solnce in gozdi šumeči?

Kam odbrzel si mi veter? V svobodi in sreči
sem se poslovil od tvoje blažilne roké.

Kómu razkrijem naj svojo pekočo bolest?

Naj zakričim v te meglene in mračne temine,
pesem človeka, ki svoji nezvesti je zvest?
da bi odmevale črne strahotne daljine.

Roža mi zrasla je v srcu in zdaj krvavi.

Žgoči objem mi zamoril na ustih je vzdih.

Duša prisluhnila v bele plamenčke je tihe,

v ranjenem srcu pa žgejo me kaplje krvi...

Vipotnik Vinko / Sneg.

Ko so vse poti ostale tihe in prazne, sem se vračal. Mislil sem, kakšna je moč, ki dela v temi te revne ceste privlačne, vliiva vanje melodijo, da zaprosi samotni po njej, ko truden ne najde domov. Išče. Morda ujame en sam tih zvok, se ogreje ž njim in ga skrbno položi v srce.

Noč in tihota sta skrivnostno približali daljave.

Sneg je naletaval tako tiho in trudnoprijetno, kot da bi vsaka drobna snežinka nosila s seboj majhno, nikomur razodeto povest. Varo so hitele skozi temó kakor, da bi jo hotele pregnati s tistim tankim, svetlim sledom svoje poti. Vsakdo ima svojo zgodbo, pa najsibo samo snežinka, samo ozka, bela pot. Snežinke in poti jo končajo v tistem srečanju...

Jaz sam sem razdal vse, ničesar več nočem. Sleherni drobec mojega srca, sleherni utrip mojega življenja se je porazgubil v te tihe poti.

A predno tebe dosežem, ti, moje dobro dekle, predno se tiho objameta najini duši, se bojim, da mi vse odvzamejo. Le z žalostjo, ki mi bo še edina ostala, bom šel do tvojega vrta, ki za vse najlepše vé, kar je bilo med nama. Tja bom šel in odprl bom svoje ubogo srce, pokleknil v zasnežene grede, da mi bo spolzela kri, kaplja za kapljo v mehki sneg. Z onemoglimi rokami bom risal vanj tvoje ime. Toda veter bo vse zamel.

Ob svitu bo blestel vrt, ko da bi ponoči šli v sveti pesmi sami angeli prekó njega, pa bo šlo le eno tiho življenje...

Književna poročila.

Selma Lagerlöf: Zgodba o blaznem Gunnarju.

(Vez. Din 38.—, broš. Din 26.—)

V zadnjih petnajstih letih se je prevodno slovstvo pri Slovencih zelo lepo razvilo in prav prevodno slovstvo je tisto, ki je veliko pripomoglo k temu, da živi danes slovenski narod kulturno življenje na isti višini in v istem obsegu kot drugi evropski narodi, ki dajejo smernice vsemu kulturnemu življenju na svetu. Prevode izdajajo različne družbe in knjižnice, od katerih ima vsaka določen program. Med temi knjižnicami je tudi Krekova knjižnica. — Kot šesto knjigo v svoji zbirki je izdala Krekova knjižnica »Zgodbo o blaznem Gunnarju«, veliko in lepo delo švedske pisateljice Selme Lagerlöf. — Skoraj vsa svetovna literatura je moška, skoraj ves svet v umetnosti je prikazan tako, kot ga gleda moški. Že zato je to delo zajemljivo; pisala ga je ženska, prikazala je žensko gle-

danje in doživljanje sveta, človeka in družbe, pokazala je, kako doživlja mlado dekle fanta, ki ga ljubi. Vse življenje in ves svet nam je prikazala pisateljica v popolnoma novi luči.

Povest je zgodba dveh mladih duš, malega, zapuščenega dekleta z imenom Ingrid in tihega Gunnarja, ki se mu zaradi nesrečne ljubezni in nesreče pri kupčiji zmrači um in ga zopet ozdravi Ingrid, ki ga že dolgo ljubi in sanja o njem. — Skoraj vsa zgodba je pomaknjena v nek pravljični svet, vsa zgodba je prepojena z daljnim pravljičnim čarom. Hede Gunnar in Ingrid prehajata včasih iz realnega sveta v popolnoma pravljičnega in njuni vlogi se spreminjata zdaj v vlogo kraljeviča, ki nesrečno ljubi, zdaj v vlogo viteza; zdaj v vlogo sirote Jerice, zdaj zopet v vlogo nesrečne kraljčine v zakletem gradu. Šele na koncu preide delo v realni svet. Vse osebe pa so v svojem čuvstvovanju popolnoma deklinške.

Skoraj vsa zgodba se godi onkraj realnega sveta. Zaman človek išče v njem globljih psiholoških momentov, a delo je vseeno veliko, kajti pisateljica je znala lepo podati liriko in pesem dveh mladih duš, ki se iščeta. Vsi važnejši psihološki momenti, na katerih sloni vsa zgodba, so silno revni, slabi in neutemeljeni, tako n. pr. je Gunnarjeva nesrečna ljubezen preslabo podana, da bi se mu omračil um, nekoliko bolje je podana njegova nesrečna kupčija; prav tako je čudno, kako je Hede zopet prišel do uma. Toda te pomankljivosti je znala pisateljica zabrisati, odvzeti tem dogodkom važnost, ki bi jo imeli v realistični povesti. Vse delo je pisano s pravo žensko ljubeznijo.

Krekova knjižnica, ki si je zastavila važno in veliko nalogo, skrbeti za duševno izobrazbo slovenskega proletarijata, dvigniti duhovno življenje najbolj zapuščenih plasti slovenskega ljudstva, da bi ves slovenski narod živel na isti kulturni višini, kot stojijo drugi evropski narodi, knjižnica, ki je prevzela kos dela in truda velikega Slovence J. Ev. Kreka, nam je dala s tem prevodom veliko literarno novost. Škoda je, da je na nekaterih mestih nekoliko lesen, da ga kazi nekaj germanizmov (n. pr. dol v hišo, od vitic omreženih oken i. t. d.), nekaj ločil, najbolj pa beseda prismojenec, ki nikakor ne more biti pravilno prevedena. V ostalem pa je prevod dober. — Miha Maleš je opremil knjigo z desetimi lesorezi, pa bi bilo bolje, da teh lesorezov ne bi bilo. Maleševa lirika v lesorezih je popolnoma druga kot lirika v povesti. Tako poje povest drugače kot pa ilustracije. Niti od daleč se Maleš ni vživel v pesem Gunnarjeve in Ingridine duše. Nekateri lesorezi so popolnoma obrtniško delo, prav nič umetniškega ni v njih in kažejo že kar neko manijo v stilu. Kljub temu pa smo dobili Slovenci s tem prevodom nov biser v svoj literarni zaklad.

Cene Logar.

Lenček Lado / Gledališki kotiček.

F. RAIMUND: ZAPRAVLJIVEC.

Čarobna igra. — Režija: C. Debevec.

Kot Schiller s svojimi »Razbojniki«, Grillparzer s svojo »Prababico« in še nekateri drugi dramatik, se nam tudi Raimund nič več ne prileže. Preveč se nam zdi naiven in s preveč enostavnimi, nam čisto jasnimi problemi se bavi in gradi nanje dogajanje v igri. Zato bi bil po mojem mnenju tak, kakoršen je v Debevčevi režiji zelo primeren za mladinsko predstavo, seveda z nekaterimi malimi popravki. Troje različnih oblik življenja nam je prikazanih tu. Življenje bogatinov s svojimi vabami, zanjkami in nevarnostmi in življenje revežev s težkim delom, skrbmi in z zadovoljnostjo, to sta dve obliki življenja, katerih dobre in slabe strani so sicer glavne in poglobitve, niso pa prikazane z vsemi svojimi velikimi posledki; to, kar vidimo tu, je le vsakdanja slika življenja, ki je bilo, je in bo, na zunaj vedno enako, v notranjem pa se bo ob čim večji civilizaciji kazalo tem hujše in tem bolj tragično. Ta zunanja fotografija življenja je mladini (ne otroku, nota bene!) prav potrebna, čeprav je slikana nekoliko naivno. Tretja oblika življenja, pravljični svet, je v Debevčevi režiji otrokom največja potrditev njihovih sanj, katere so jim vzbudile matere, stare matere in pravljične knjige. Odrasli človek ne vidi n. pr. v svetlobnem napisu »Keristana« na skali ali pa v omarici pod napisom, iz katere vzame Flottwell zaklad, ničesar nadzemeljskega, pravljičnega. Ti trije svetovi pa so slabò vezani med seboj. Vez gre sedaj po enem, sedaj po drugem svetu, namesto, da bi bila vsa v vsakem. To naredi vtis razmetanosti.

Levar je igral Flottwella kot navadno spretno in brez posebnega truda. Kaj novega se seveda v taki vlogi skoraj ne more pričakovati. Skrbinšek je kot oskrbnik Wolf zopet dokazal, da je izboren karakterni igralec in ne samo to: svojo vlogo je izdelal do potankosti korenito. Le njegova maska je bila to pot sicer izrazito odgovarjajoča karakterju, ampak preveč nenaravna. Kralj in Medvedova sta revnemu svetu kar »revno« vladala; Medvedova le s premajhno natančnostjo išče fines, ki so potrebne za izgraditev popolnega karakterja. Zato nam je tudi tisti izbruh proti Flottwellu v eni zadnjih slik nepričakovano prišel; njen značaj se nam pokaže v drugi luči. Debevec kot duh Azur, Boltarjeva kot Keristana in še vsi drugi so kolikortoliko pogodili svoje vloge. Uprizoritev je na splošno čisto čedna, čeprav nismo z njo ničesar pridobili. No, pa saj smo tega vajeni!

GOLIA: JURČEK.

Režija: C. Debevec.

Golia je dal otrokom novo igrico, ki se povsem naslanja na pravljico o »Pavličku in vetru«. Prav to jo dela otrokom priljubljeno in zanimivo, seveda če pravljice same še ne poznajo. Nekaj novega je pa pridejal Golia: tri muzikante. In ti trije muzikantje pravzaprav zabavajo otročad. Pravljica sama, kakor je že zanimiva, bi na kak drug način razvlečena ne vzbudila toliko smeha in navdušenja, kolikor ga je. Tako pa Cesar, Sancin in Debevec s šemo in godbo prednačijo pred glavno osebo Jurčkom, ki ga je igrala korajžno in živo, a ne fantovsko (zato ji predvsem glasu manjka) Kukčeva. Pri vsej stvari se mi zdi posebno dobro to, da se je godba preselila v igro samo in se obenem tudi poenostavila. Otroci rad gleda tisto stvar, iz katere prihajajo lepe melodije, posebno še, če ima godalo tako ozadje kot je Cesar. — Režiser kot igralci so se potrudili in se smejali z otroci vred doli v dvorani.

Splošno se je pa poznalo igri, da je spisana iz nujne potrebe in sile, kar ji precèj škóduje.

FRANCIS DE CROISSET IN MAURICE LEBLANC: ARSÈNE LUPIN.

Prevod in režija: Milan Skrbinšek.

Arsène Lupin! Tega izmišljenega človeka vsak pozna po znanih romanih Maurice Leblanca. Igra nam predstavlja le eno samo dogodivščino tega »nedolžnega« vlomilca. In ta nam ga pokaže prav tako dobro kot vsi romani. Režija takega dela je seveda težka, ker smo v življenju malokaterikrat vlomilci in detektivji, vendar ni videti, da bi Skrbinšku delala kaj posebnih težav. Posebno nam je ugajal njegov Guerchard, detektiv, ki nam ga je ohranil skozi in skozi občudovanega borca; Lupin ga kot glavni junak mora premagati. Levar je Lupina igral tako jasno in močno, da si bodo mladi gledalci Lupina pri čitanju romanov gotovo predstavljali takega, kot nam ga je on dal. Posebno dobri so bili tudi štirje vlomilci, učenci — pomagači Lupinovi, katerim je stal Lipah z vso svojo naravno komično zunanostjo na čelu.

Vsa predstava je bila nekaj posebnega in zato zanimiva. Kriza pri umetniški strani repertorja pa s tem še ni bila rešena, ni in ne bo, dokler ne bo na programu zopet kaj takega kot lansko leto: Mercadet, Glembayevi, Mladoletje ...

DRUŠTVENA POROČILA.

Cenjenemu članstvu naznanjamo, da je gosp. dr. Kozak prenehal biti pokrovitelj in odgovorni urednik »Žara«, našega lista, ker trenutno ni profesor na naši gimnaziji; pokroviteljstvo nad društvom in mesto odgovor. urednika je prevzel g. prof. Gnjezda, za kar smo mu zelo hvaležni. — Na tem mestu se zahvaljujemo g. dr. Kozaku, ki našo mlado podjetnost razume kot malo kdo drugi, za vso njegovo pomoč in izredno požrtvovalnost v teh treh letih obstoja našega društva in upamo, da tudi v bodoče ne bo pretrgal stikov z nami in nam bo tudi nadalje stal ob strani z nasvetom in dobro besedo.

Sestanki z debatami so se precej dobro obnesli in jih bomo priredili še večkrat — če bo mogoče vsak teden — (trenutno nam to zaradi priprav za dramsko prireditev ni mogoče). Doslej smo obravnavali: prvič vprašanje »tendenčne umetnosti« in drugič »vrednost in ceno osebnosti«; pogledali smo razmerje med individualizmom in kolektivizmom v zgodovini. Na sporedu imamo za enkrat nekaj vprašanj o stilu, vprašanje objektivne veljavnosti spoznavanja, vprašanje »sodobne mladine« in drugo.

IVAN CANKAR: HLAPCI.

Režija: Milan Skrbinšek.

Dramatski odsek bo uprizoril dne 12. t. m. v dramskem gledališču to za Slovence najpomembnejšo Cankarjevo dramo, v kateri smo imeli, imamo in skoraj gotovo bomo imeli Slovenci ogledalo naše največje, ponižujoče slabosti: hlapčevstvo. Pokazati naši mladi bodoči inteligenci, dijaštvu, to slabo stran vsakega izmed nas, to je naloga, ki so jo zastavili igralci in prireditelji. Zato pa so se z vso požrtvovalnostjo in veseljem vrgli oboji na delo, da bodo to svojo nalogo kar najboljšje mogli izvršiti. Vsi člani in dijaki, vi pa morate na dva načina podpreti to naše delo: da se sami udeležite predstave in da svoje prijatelje in znance povabite.

